

ДО 60-РІЧНОГО ЮВІЛЕЮ ПРОФЕСОРА КОЦУРА АНАТОЛІЯ ПЕТРОВИЧА

У 2023 р. святкує свій 60-річний ювілей відомий український вчений-історик, педагог, чудова Людина – Коцур Анатолій Петрович.

Маю високу честь привітати шанованого ювіляра. Ваші знання та мудрість, гуманна життєва позиція дають наснагу не лише студентам, з якими Ви працюєте упродовж багатьох років, а й Вашим численним учням і колегам.

Особисто для мене існує певне невидиме зору «перетікання» внутрішнього стану людини в результаті її наукової праці, і навпаки. Високоморальна, інтелігентна людина, мабуть, і пише по-особливому, по-особливому досліджує історичні процеси... Тому для того, щоб зрозуміти й оцінити особисті й наукові якості професора Коцура необхідно подивитися на зміст його праць, тематику дисертацій його аспірантів. Ключовим, безумовно, стане патріотизм. Закоханість в історію

своєї країни, свого краю, своєї родини, українську ментальність, національну ідею. Відчуття того, що це його, рідне, своє, яке треба вивчати, пропагувати, вдосконалювати, примножувати...

Маю на увазі наполегливе звертання до цінностей національної спадщини і прагнення розкрити її місце у світовій культурі й духовності...

Мені здається, що для Анатолія Петровича дуже цінний скарб – це знання, можливість його отримання і передачі від покоління до покоління. Для цього потрібно наполегливо й старанно працювати. А. П. Коцур пройшов різні етапи посадового росту, довгий і важкий шлях до вершин науки. Хочеться нагадати про цей шлях.

Майбутній учений народився 6 січня (на Святвечір) 1963 р. у селі Сакуниха Недригайлівського району Сумської області в родині вчителів – Петра Михайловича і Катерини Митрофанівни Коцурів. У 1978 р. закінчив на «відмінно» Сакунівську восьмирічну школу, у 1980 р. – середню школу № 1 м. Ромни із золотою медаллю. У 1980-1985 рр. навчався на історичному факультеті Чернівецького державного університету (нині Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича). Вже у студентські роки Анатолій ставав переможцем всеукраїнських конкурсів наукових робіт, олімпіад з історії, брав участь у практичних конференціях і мав низку

дослідницьких публікацій. Така активна і цілеспрямована діяльність заповзятого студента не залишилася непоміченою, тому після закінчення навчання у 1985 р. й отримання диплома з відзнакою він залишився в університеті стажистом-дослідником кафедри історії СРСР і УРСР. У 1987 р. його було призначено завідувачем методичної лабораторії історичного факультету, де під керівництвом А. П. Коцура вона стала однією з найкращих в університеті.

У 1988-1991 рр. Анатолій Петрович навчався в аспірантурі при кафедрі історії України Чернівецького державного університету. Результатом дослідницької праці став успішний захист у 1991 р. в Київському університеті імені Тараса Шевченка кандидатської дисертації.

У 1991-1992 рр. Анатолій Коцур працював асистентом кафедри історії України Чернівецького державного університету. З 1992 р. – доцент цієї кафедри. У 1997-1999 рр. він – стипендіат Кабінету Міністрів України для молодих науковців. А. П. Коцур гармонійно поєднував викладацьку і дослідницьку роботу, що дало можливість йому у 2001 р. з успіхом захистити докторську дисертацію на тему «Ідея державності в історичній думці та суспільно-політичному житті України кінця XVIII – початку XX ст.».

У 2003 р. А. П. Коцур отримав вчене звання професора.

Протягом 2003-2016 рр. виконував обов'язки завідувача кафедри української історії та етнополітики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, з 2016 р. й дотепер – професор кафедри етнології та краєзнавства університету.

З 2000 р. А. П. Коцур працював також на посаді професора кафедри історії та культури України Університету Григорія Сковороди у Переяславі, де спеціалізувався на читанні таких навчальних курсів: «Історіографія історії України», «Актуальні питання історії України», «Історія історичної науки», «Українська національна історіографія XX ст.», «Наукові школи в українській історіографії» та ін.

Лекціям і публічним виступам професора завжди властиві глибока думка. Він їх читає із великим захопленням. Найбільш привабливе в них – це чіткість у постановці проблеми та доступність методологічного підходу. Анатолій Петрович любить молодь, якій викладає в університеті, постійно спілкуючись із нею, сам залишається молодим, енергійним, життєлюбним.

Він – засновник і головний редактор наукового фахового видання «Часопис української історії», член редколегій наукових фахових видань: «Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Історія», «Етнічна історія народів Європи», «Наукові записки з української історії», «Переяславський літопис», «Історія науки і біографістика», «Актуальні питання суспільних наук та історії медицини» та ін.

Автор і співавтор понад 660 наукових публікацій, з яких 22 монографії (одноосібні та у співавторстві), 102 навчально-методичних робіт, 20 підручників і навчальних посібників, у т. ч. 12 із грифом МОН України. Науковий редактор 27 монографій, довідників, підручників; рецензент 103 наукових праць; опонент 35 дисертаційних досліджень. Професор

А. П. Коцур – учасник понад 100 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій у Болгарії, Грузії, Молдові, Румунії, Польщі, Словаччині, США, Чехії.

У Національній науковій сільськогосподарській бібліотеці НААН А. П. Коцур працював за сумісництвом: з 2004 по 2009 рр. на посаді головного наукового співробітника сектору наукознавства; у 2016 р. – на посаді провідного наукового співробітника сектору наукової бібліографії та біографістики; у 2017 р. – на посаді головного наукового співробітника сектору архівів. Входив до складу Спеціалізованої вченої ради із захисту дисертацій, Вченої ради установи. Виступав офіційним опонентом дисертаційних досліджень. У 2008 р. професору присвоєно вчене звання старшого наукового співробітника (історичні науки, спеціальність 07.00.07). А. П. Коцур подарував бібліотеці близько 100 книг на історичну тематику із домашньої бібліотеки.

Його душа – це ті праці, які він написав особисто і які створюють його учні. Саме тому особливою сторінкою життя Анатолія Петровича постала підготовка наукових кадрів – народження «наукових» дітей. Його турбує майбутнє нашої науки. Щиро радіє тому, коли учні у своєму вмінні працювати перевершують його. Під керівництвом вченого захищено 24 кандидатських та 7 докторських дисертаційних досліджень за напрямками історія науки і техніки, історія України, військова історія, історіографія, джерелознавство.

А. П. Коцур входить до ряду оргкомітетів з відзначення пам'ятних і знаменних дат в історії України. За підручник з «Історії України» нагороджений дипломом першого Всеукраїнського конкурсу видань для вищих навчальних закладів за 3 місце у номінації «Краще навчальне видання із соціально-гуманітарних наук» (2010).

Він – член Українського Історичного Товариства (з 1998 р.), історико-культурного товариства ім. П. Калнишевського (з 2004 р.), Національної спілки краєзнавців України (з 2008 р.).

Відмінник освіти України (2002), відмінник аграрної освіти та науки України (2007), Заслужений працівник освіти України (2007). Нагороджений Почесною відзнакою ім. Г. С. Сковороди (2008), Почесною відзнакою «Хрест Петра Калнишевського» (2009). Має відзнаки Міністерства освіти і науки України (2010, 2012), Міністерства аграрної політики України (2007, 2011), Національної спілки краєзнавців України (2010, 2012, 2018), Національної академії наук України (2015), Київського міського голови (2005, 2006, 2007), Громадянського Парламенту жінок України (2005), Українського центру оцінювання якості освіти (2009) тощо. На малій Батьківщині (Сумська обл.) – Почесний громадянин Сакунихи (2010). Його обрано «Людиною року Недригайлівщини – 2013». Лауреат премії імені академіка Петра Тронька (2015).

Указом Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета за заслуги з відродження духовності, вагомий внесок у розвиток науки і освіти в Україні, утвердження Помісної Української Православної Церкви А. П. Коцур нагороджений Орденом святих Кирила і Мефодія (2013), Орденом Святого Рівноапостольного князя Володимира Великого III-го ступеня (2018).

Коло наукових інтересів професора А. П. Коцура надзвичайно широке й багатогранне. Перші наукові публікації з'явилися ще у 1980-х рр. з-під пера студента історичного факультету Чернівецького державного університету – про тогочасне соціальне становище в Україні, освіту, місцеві ради та народовладдя; вони мали чітко виражений краєзнавчий напрям. Згодом уже дипломований історик почав глибоко розробляти питання історії діяльності Рад західних областей УРСР та їхньої ролі у процесах індустріалізації, ліквідації наслідків воєнної розрухи, раціонального використання природних ресурсів тощо, що стало підготовчим етапом до написання дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. Результатом дослідницької праці Анатолія Петровича став захист кандидатської дисертації з проблем відбудови та розвитку промисловості західних областей України 1944-1950-х рр.

У кінці 1980-х – на початку 1990-х рр. ученим (у співавторстві з братом Віктором Коцуром) здійснено спроби дослідження ролі преси у вивченні соціально-економічних відносин 1920-х рр., що й зумовило появу у його науковому доробку ряду публікацій з історії Чернівецької області. До середини 1990-х рр. були опубліковані перші розвідки з історіографії історії України, присвячені проблемам голодомору 1932-1933 рр., постаті Б. Хмельницького тощо.

Поступово А. П. Коцур розширював коло своїх наукових інтересів дослідженням історії української державності як у період козацтва, так і в ХІХ – на початку ХХ ст. Учений почав глибоко розробляти проблеми становлення Запорізької Січі, постаті Б. Хмельницького як у політичних процесах, так і в науковому доробку інших дослідників і громадських діячів, звернувся до напрацювань української історіографії ХVІІІ ст., а також до національної ідеї ХІХ – початку ХХ ст. У руслі останньої проблематики вченим було підготовлено велику кількість статей, у яких розкривалися національна ідея в програмах та діяльності українських політичних партій Наддніпрянщини та Західної України ХІХ – початку ХХ ст., внесок М. Грушевського у розробку питань державотворення, процес формування і функціонування національних історичних шкіл, особливості національної свідомості українців у ХVІІІ – на початку ХХ ст., розвиток української ідеї в роки Першої світової війни, питання державницької школи в українській традиції історіописання, а також романтичної історіографії, вплив інтелектуально-духовної еліти України на розробку ідей державності тощо. Кількарічна наукова робота А. П. Коцура над тематикою національної ідеї в історичній думці ХVІІІ – початку ХХ ст. завершилася успішним захистом докторської дисертації та публікацією ґрунтовних монографій (одноосібних і у співавторстві): «Українська державність: історія та сучасність» (2000 р.), «Національна ідея в інтелектуальній спадщині української та російської еліти кінця ХVІІІ – ХХ ст.» (2000 р.), «Ідея державності в історичній думці та суспільно-політичному житті України кінця ХVІІІ – початку ХХ ст.» (2000 р.).

З середини 2000-х рр. спостерігаємо чергове розширення дослідницьких інтересів А. П. Коцура. Так, разом зі своїми колегами й аспірантами він

працював у руслі біографістики, вивчаючи внесок Михайла Максимовича, Мирона Кордуби, Івана Огієнка, В'ячеслава Липинського та ін. у розвиток історичної думки та громадського життя. У науковому доробку професора з'явилися розвідки з аграрної культури, соціально-економічних відносин 1920-х рр., історії православної церкви України, питань жіночої освіти ХІХ – початку ХХ ст.

Особливим видається інтерес ученого до постаті П. Калнишевського, вивченням якої професор займається разом зі своєю дружиною – доцентом Галиною Георгіївною Коцур (так, у доробку дослідників понад 25 наукових праць, присвячених особі останнього кошового отамана України).

За останні кілька років до кола наукових зацікавлень А. П. Коцура додалися нові: у руслі біографістики активно розробляються не лише портрети істориків та історіографів, а й аграріїв, фахівців у галузі техніки, а також питання аграрної історії України. Цей напрям репрезентований публікаціями (монографіями) вченого: «Україна в умовах столипінської аграрної реформи» (2006); «Жіночі навчальні заклади у м. Києві (1861-1920)» (2007); «Діячі науки і культури України: нариси життя та діяльності» (2007); «Україна та Столипінська аграрна реформа: передумови, завдання, здійснення» (2008); «Становлення та розвиток сільськогосподарських освітніх закладів і дослідної справи Черкащини (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.)» (2008); «Становлення та діяльність Київського товариства грамотності (1882-1908)» (2011); «Професор С. С. Рубін (1900-1985): наукова, організаційна, педагогічна та громадська діяльність» (2016) та ін.

Окремо слід указати на ґрунтовне вивчення Анатолієм Петровичем разом зі своєю донькою, кандидатом історичних наук, Вітою Коцур, славних сторінок історії Посулянського краю і творчої спадщини батька ювіляра, краєзнавця й педагога Петра Михайловича Коцура.

Отже, наукові студії А. П. Коцура презентовані в таких групах як: історичне краєзнавство; сучасна вітчизняна історіографія; актуальні питання історії України ХVІІІ-ХХІ ст.; відомі постаті історії України; національна ідея, становлення та еволюція української державності у ХVІІІ – на початку ХХ ст.; питання української та зарубіжної етнології у вітчизняному науковому дискурсі; методика викладання історії у ЗВО, що стало результатом багаторічної викладацької діяльності професора.

Перевага наукових пошуків Анатолія Петровича полягає у тому, що зміст його праць тісно пов'язаний із сучасними суспільними й соціогуманітарними запитамі, відзначається вираженістю й глибиною опрацювання проблем національної історії та історіографії.

Анатолій Петрович – дбайливий чоловік, турботливий батько, вдячний син своїх батьків, надійний товариш. Енергійності, оптимізму, творчому завзяттю, не заспокоєності на досягнутому, молодечій активності, шляхетності, уважності й відкритості до нового Анатолія Петровича можуть позаздрити навіть молоді колеги. Й особливо – повчитися мудрості й невичерпної душевної відкритості до спілкування, толерантності, доброти, інтелігентності та істинно християнської готовності прийти на допомогу.

Особисте спілкування з Анатолієм Петровичем завжди зворушує його щирою увагою до співрозмовника, надихає оптимізмом і теплом, яких нам усім нині так бракує у цьому світі. Анатолія Петровича завжди вирізняв такт у роботі з людьми, наполегливість і цілеспрямованість у досягненні мети, широкий кругозір, висока відповідальність та вимогливість до себе і оточуючих, що сприяє зростанню майстерності та професіоналізму науковця.

У час Вашого світлого ювілею, Анатолію Петровичу, складаємо Вам, відомому українському історику, історіографу й краєзнавцю найсердечніші вітання.

Нехай ще довго, шановний Анатолію Петровичу, Ваші працьовиті руки збирають щедрий урожай на ниві української науки! Плідних Вам здобутків і допитливих та старанних учнів! Нехай множаться для Вас звичні для людини гаразди, повниться радістю душа, збуваються всі Ваші мрії та надії. Здоров'я Вам, родинного щастя, злагоди, добробуту, успіхів у праці на благо Української держави.

*Демуз І. О., д. і. н., проф.,
головний науковий співробітник
сектору наукової бібліографії та біографістики
Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН*